

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

135

מבחן חנוכה
ינואר 2016

על סבך היום

המילים שלך זה מה שאתה*

בדוח של חברת בזק, שפורסם בסוף חודש דצמבר 2015, נכתב כי שנת 2015 מסתמנת כ"שנת השיימינג". לפי הדוח, תופעת השיימינג והבריונות ברשת תפסה תאוצה רבה ברשתות החברתיות והיא מתבטאת בתחומים שונים: עסקיים, חברתיים, פוליטיים, תרבותיים ועוד. בשנה החולפת, 58% מהגולשים נחשפו לשיימינג ברשת וכ-11% מאלה שנחשפו אליו שיתפו בו והעבירו אותו הלאה ברשתות החברתיות. **28% מבני הנוער (עד גיל 18) חוו בעצמם, או מכירים אישית מישהו שחווה, שיימינג ברשת.** כמחצית מההורים לילדים בני 6-17 תיארו את התופעה כאחת התופעות שממנה הם חוששים ביחס ילדיהם.

שיימינג, ובמונחו העברי "ביוש", הוא ביוש אדם, ארגון, חברה, עסק וכו' באמצעות האינטרנט, ובפרט באמצעות הרשתות החברתיות, במטרה להוקיע התנהגות הנתפסת בעיני המבייש כשלילית. הביוש משתמש בכוח העצום של הרשת כדי להפיץ את המידע למספר רב של אנשים וכדי לאפשר תגובות מיידיות. למעשה, אין יכולת שליטה בגבולות התפשטות הידיעה ברשת ואין אפשרות לבחון את נכונות המידע המופץ. תופעת הביוש ברשת מאפשרת לכל אדם, באשר הוא, להיות שופט וגם מוציא לפועל את גזר הדין. בעידן המודרני של היום, תופעת הביוש יצרה משפטי רחוב שאיש אינו חסין מפניהם.

בני נוער חשופים לתופעת הבריונות ברשת בכלל ולתופעת הביוש בפרט בעוצמה רבה במיוחד. מדוח חברת בזק עולה כי בני נוער הם הראשונים לאמץ תופעות בעולם הדיגיטלי ולהפיץ בקרב משתמשים אחרים. אפליקציות כגון "סנאפטצ'ט", "בליינדספוט" ו"נו-ניים" (אפליקציות לשליחת הודעות אנונימיות) מאפשרות שליחה של מסרים מטרידים ללא כל אחריות, אף מסרים בעלי אופי מיני, גזעני ומשמיץ.

* מתוך השיר "מילים פוגעות", שכתבו מיכה שטרית וארקדי דוכין לפסטיגל 2015.

כיום יש אפליקציות, אתרים ותוספי דפדפן שעוזרים בנטרול מסרים של ביוש ושל בריונות ברשת. לדוגמה: עמותת "הכפתור האדום" מאפשרת דיווח אנונימי על ביטויי אלימות ברשת ומחיקת המידע על-ידי אנשים מוסמכים.

חשוב לציין כי לצד הסכנות שבתופעת הביוש יש לתופעה גם ממד חיובי. בלא מעט מקרים, סייע הביוש ברשת באיתור עבריינים ובחשיפת פגיעות והתנהגויות לא-הולמות.

מטרת הפעילות שלהלן היא להעלות למודעות בני הנוער את מורכבות השימוש באינטרנט ככלי לשיפור פני החברה – העשוי לחשוף עוולות, אך בה בעת עלול לשמש גם להפצת לשון הרע ולפגיעה בפרטיות – ולעודד את בני הנוער להפעיל שיקול דעת והתייחסות ביקורתית בשימוש באתרים חברתיים ובהפצת המידע העולה בהם.

הפעילות המוצעת להלן היא מודולרית, אפשר לקיים את הפעילות כולה ואפשר לבחור בחלקים ממנה, לפי שיקול דעתו של המנחה ובהתאם לצורכי המשתתפים.

מטרות

- לבחון מאפיינים של מקרי שיימינג ולדון במשמעויותיהם.
- להעלות למודעות התלמידים את עצמת ההשפעה של השימוש בשיימינג (ביוש) ברשתות החברתיות.
- לעודד את התלמידים לחשיבה ולאחריות בפעילות ברשתות חברתיות.

עזרים

כרטיס משימה קבוצתית

נספח 1: כרטיסי אירוע

נספח 2: היגדים

שאלון

מחשב ומקרן

פתיחה

בפעילות זו נעסוק בביוש ברשת. המנחה יפתח ויציג את כותרת הפעילות: "**המילים שלך זה מה שאתה**", ויבקש מהמשתתפים לשתף באסוציאציות שמעלה בהם אמירה זו. המנחה יבקש מהמשתתפים לענות על שאלון. אפשר להשתמש [בשאלון מקוון](#) או להדפיסו ולחלקו למשתתפים. המנחה יסכם את תוצאות השאלונים על הלוח ויציג את תמונת התוצאות שהתקבלה.

המנחה יבקש מתלמידים להעלות דוגמות לביוש שפורסמו לאחרונה באמצעי התקשורת (סרטון השוקולד, התעללות בחתולים, אריאל רוניס וכו'). לאחר הדיון בדוגמות, המנחה יציג את ההגדרה המקובלת לביוש: **שימוש ברשתות החברתיות לביוש פומבי של אנשים אשר נתפסים כמי שחרגו בהתנהגותם מהנורמות החברתיות המקובלות.**

המנחה יבקש מהמשתתפים להגיב להגדרה ולומר אם לפיה, לדעתם, **ביוש הוא מעשה חיובי או שלילי.**

"פנים אל פנים" - שלב א', במליאה

המנחה יקרין את הסרטון "[פנים אל פנים](#)" שיצרו תלמידי בית ספר "עמיטל" בירושלים עד הדקה 9:20 לסרטון. הסרטון עוסק בילד שחבריו העליבו אותו ברשת. הילד מחפש דרכים להתמודדות עם העלבון שמופץ בכל בית הספר ומעבר לו. אחד הרעיונות שהוא מעלה כפתרון הוא ביוש זה שהעליב אותו. בנקודה זו המנחה יעצור את הסרטון וישאל את המשתתפים:

1. מה דעתכם על רעיון זה?
2. החבר אומר "אין לך מה להפסיד", האם אתם מסכימים עמו? פרטו.

לפרסם או לא לפרסם - שלב ב', קבוצתי

המשתתפים יתחלקו קבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס אירוע (נספח 1) וכרטיס משימה קבוצתית.

כרטיס משימה קבוצתית

1. שוחחו ביניכם על האירוע והגיעו להכרעה קבוצתית בשאלה אם ראוי להפיץ מידע זה ברשת.
2. נמקו את הכרעתכם.
3. בחרו בנימוק מרכזי אחד להצדקת עמדתכם במליאה.
4. ציינו שני נימוקים התומכים בהכרעה שונה מזו שהכרעתם.
5. אילו ערכים מתנגשים עלו בדיון הקבוצתי באירוע?

שלב ג' - במליאה

נציגי כל קבוצה יציגו את האירוע שבו עסקו ואת הערכים שהתנגשו בהכרעה (המנחה יכתוב את הערכים על הלוח).

לאחר הצגת כל אחד מהאירועים, תערך הצבעה במליאה בשאלה אם ראוי לפרסם את הדברים (אפשר לצייד מראש כל משתתף בשני פתקים בצבעים שונים: צהוב – כן לפרסם, כחול – לא לפרסם).

נציגי כל קבוצה יציגו את הכרעת הקבוצה ואת הנימוק המרכזי לה.

המנחה יאפשר לשלושה משתתפים שהכריעו אחרת לנמק את עמדתם.

שאלות לדיון

1. מטרת הביוש היא להביא למודעות התנהגויות הנתפסות כבעייתיות בעיני המפרסם. האם מניע זה הוא המניע המרכזי ברצון להפיץ את האירוע ברשת? האם יש מניעים נוספים? פרטו. (למנחה: חשוב לדון בהיבטים החיוביים והשליליים של תופעת השיימינג).
2. הציעו דרכים נוספות לתגובה לאירועים שהוצגו.
3. האם מישהו שינה את דעתו בעקבות הדיון? אם כן, מדוע?

שלב ד' - במליאה

המנחה ימשיך את הקרנת הסרטון "פנים אל פנים" עד סופו.

לאחר ההקרנה, המנחה יפזר כמה היגדים (נספח 2) על רצפת החדר ויבקש שכל משתתף יבחר בהיגד מסוים (שהוא מזדהה עמו, שהוא חשוב בעיניו, שמקומם אותו וכו') ויתייחס לנאמר בו.

דיון

1. לפי ההיגדים השונים, במה יתרונה של התגובה ברשת?
2. במה חסרונה?
3. הילד בסרטון טען כי: "זה נורא קל לכתוב דרך מסך כי אתה לא רואה את הצד השני." מה דעתכם על דבריו?
4. הציעו כללים להפעלת שיקול דעת לפני תגובה ברשת. התייחסו למניע לתגובה, להשפעת התגובה ולתוצאות שונות שהיא עשויה לגרום להן.

מילים פוגעות – שלב ה', במליאה

המנחה יקרין את השיר "[מילים פוגעות](#)", שכתבו מיכה שטרית וארקדי דוכין לפסטיגל 2015.

שאלות לדיון

1. "המילים שלך זה מה שאתה" – הסבירו.
2. מדוע משתמשים הזמרים בשיר בשפת הסימנים? מי הם החרשים-אילמים שאליהם רומזת שפה זו בשיר?

לסיכום, חשוב שהמנחה יעלה את עניין העברה הפלילית וידגיש כי מעבר לשאלה המוסרית והחברתית, חשוב להיות מודעים לחוק האוסר פגיעה באדם אחר והוצאת דיבתו רעה: פרסום ברשת דינו כמו כל פרסום אחר. הוצאת לשון הרע ברשת או פגיעה בפרטיות מטופלות היום בדיוק באותו אופן שבו מטופלים פרסומים כאלה במסגרות אחרות. על המפרסם חלה האחריות לפרסומו, הן בהליכים אזרחיים והן בהליכים פליליים. ויותר מכך – מי שמפיץ את הפרסום, כל מי שעושה שיתופים או העברות הלאה של פרסומים, אחראי לפרסום על פי הדין באותה מידה כמו המפרסם המקורי.

(עו"ד דן חי, ישראל היום, 9.11.2015)

המנחה יסכם ויאמר שלשימוש ברשת כוח גדול מאוד. הדרך שבה אדם משתמש ברשת בונה אותו כאדם, את זולתו ואת המציאות סביב. לכן יש לשקול היטב את כל ההיבטים של השימוש ברשת ואת תוצאותיו לפני שבחרים לפעול בה.

נספח 1: כרטיסי אירועים

למסעדה הגיעו שתי נשים. הן צעקו והתנהגו בצורה לא מנומסת. צוות המסעדה ביקש מהן לעזוב את המקום. שתי הנשים איימו שיפרסמו ביקורת שלילית על המסעדה וכך עשו.

אתה היית אחראי המשמרת באותו ערב. צילמת את התנהגות הנשים במסעדה. אתה שוקל אם להעלות את התמונות לאינסטגרם בצירוף הסבר מנקודת מבטך.

תלמידת כיתתך העלתה פוסט שבו הביעה את כעסה על מנהל בית הספר לאחר שראתה אותו צועק על עובדת ניקיון ממוצא אתיופי. היא ביקשה שתעשו לייק לפוסט ותשתפו בו כמה שיותר אנשים כדי להילחם בתופעה.

האם תעשה זאת?

ימית פרסמה פוסט בפייסבוק שבו טענה כי בעל המכולת השכונתית לא החזיר לה עודף כנדרש. אתה מתגורר באותה שכונה ועורך קניות באותה מכולת. האם תפיץ את הפוסט של ימית בין חבריך ושכניך?

יום לאחר מינויו של איש ציבור למשרה רמה, הועלה פוסט המייחס לו עבירות של הטרדה מינית. הפוסט גרר שיתופים ותלונות מנשים נוספות. האם אתה מוצא לנכון להגיב על פוסט זה ולחוות דעה בעניין?

דודתך היא בעלת צימר בצפון הארץ. היא צילמה תמונה של הצימר לאחר שבני זוג שהתארחו בו ולא היו מרוצים מהאירוח השחיתו את הצימר (המנורות נופצו, רהיטים נמרחו בשאריות מזון, יין נשפך על השטיח). היא מראה לך את התמונה ושואלת אם לדעתך עליה לפרסם את התמונה ברשת. מה תיעץ לה?

נדב, חבר במועצת התלמידים של בית הספר, יצא אתמול מאוחר מבית הספר וראה שלושה תלמידים מרססים כתובות על תחנת האוטובוס. הוא צילם את התלמידים בעת מעשה. עכשיו הוא מתלבט אם להעלות את התמונות לדף הפייסבוק של מועצת התלמידים.

בשבוע המודעות לאנורקסיה התבקשתם להכין קליפ להבהרת הסכנות שבאנורקסיה. בכיתה שמעליכם לומדת תלמידה הסובלת מאנורקסיה. צילמתם אותה ללא ידיעתה כדי לצרף את תמונתה לקליפ. האם תעשו זאת?

נספח 2: היגדים

- אין יכולת שליטה בגבולות התפשטות הידיעה ברשת.
- תופעת הביוש ברשת מאפשרת לכל אדם באשר הוא להיות גם השופט וגם המוציא לפועל את גזר הדין.
- הביוש, כהתנהגות שמטרתה להביא למודעות התנהגויות בעייתיות ולבקש לדחות אותן מהחברה, היא כלי מסוכן ביותר.
- ביוש ברשת הוא משפט ראווה לפני קהל צמא דם.
- חוסר תגובה ברשת מעיד על חוסר אכפתיות.
- סטטוס בפייסבוק הוא האמצעי המהיר, לעתים היחיד, לתביעת צדק.
- שיימינג ברשת יכול להמשיך לחיות לנצח, גם אם בדרך כלשהי הנושא הסתיים ונפתר ברוח טובה.
- הרשת צריכה להיות כלי להפצת סיפורים טובים בלבד.
- לעתים, המחיר שאדם שבויש משלם הוא בלתי-מידתי למעשה שעשה.
- שיתוף בפוסט אינו תורם לשינוי, אלא רק להשפלת האחר.
- הרשת היא הכלי היחיד העומד לרשות החלשים במאבקם בחזקים.

קישור להעשרה:

[תופעת הביוש ברשת / מירן בוניאל ניסים, מאי 2015](#)

כתיבה: רונית גוטמן גרוס, אפרת חבה

עריכה: אילנה רבינוביץ, צפרית גרינברג

עריכה לשונית: אפרת חבה